

לשון חילול?!

ורמינהו, שנינו ברייתא הסותרת לכך, לכאורה!

דתניא, מי שהעמיד בהמת חולין אצל קדשי בדק הבית, ואמר "זו חליפי זו", וכן אם אמר, "זו תמורת זו" — לא אמר כלום, לפי שלשונות אלו הן של תמורה, ואין ממירין בקדשי בדק הבית, כמבואר לעיל [יג א].

אבל אם אמר "זו תחת זו", וכן אם אמר "זו מחוללת על זו" — דבריו קיימין, ונתחללה הקדושה, וירדה מקדשי בדק הבית ועברה אל החולין, כמבואר, שקדשי בדק הבית נפדין [מתחללין] אפילו כשהן תמימין (100).

ואי סלקא דעתך, כמו שאמרה המשנה, ד"תחת" (101) לישנא דאיתפוסי היא, ועליה אמר התנא בברייתא שהיא מועילה לחילול קדשי בדק הבית, הרי מוכח, לכאורה, שלשונות התפסת תמורה [כמו תחת] מועילות אף לחילול קדשי בדק הבית. ואם כן, קשה הברייתא: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?! מה החילוק בין לשונות הרישא של הברייתא, "חליפי" ו"תמורה" שאינן מועילות לחילול קדשי בדק הבית, לבין הלשון "תחת" [שגם היא לשון התפסת

תמורה] שבסיפא, שהיא כן מועילה לחילול? (102)

ובהכרח, שהברייתא סוברת ש"תחת" אינה לשון התפסת תמורה כלל אלא רק לשון חילול. ואם כן, סותרת הברייתא את המשנה שלנו?

ומתרצינן, אמר אביי: הלשון "תחת" משכחת לה, מצאנו אותה שהיא משמשת בשני אופנים. משכחת לה לישנא דאיתפוסי, ומשכחת לה לישנא דאחולי!

לישנא דאיתפוסי — דכתיב בפרשת נגעים [ויקרא כג]

"וּאִם תַּחְתִּיה תַּעֲמֹד הַבְּהֵרֶת", נשארה כז-א במקומה ["תחתיה"], בדומה להתפסת תמורה, שקדושת בהמת קודש עומדת במקומה.

ומשכחת לה לישנא דאחולי, דכתיב [ישעיהו ס] לגבי גאולת ישראל בעתיד "תחת הנחשת, שנטלו ממך הגוים, אביא זהב במקומו". והואיל וכך (103) — לא מסרו הכתוב אלא לחכמים, והם יודעים לומר מתי תחת היא לשון התפסה ומתי היא לשון חילול. הלכך, אם מעמיד בהמת חולין גבי

100. אף על גב דאסור להתפיס תמימין לבדק הבית, מכל מקום — מתחללין.

101. גירסת השיטה מקובצת.

102. לישנא אחרינא ירושלמית [בשיטה מקובצת ומבוארת על פי רש"י]: ואי סלקא דעתך ד"תחת" לישנא דאיתפוסי היא — קדשי בדק הבית מי מיתפסי פדיונן, כלומר: ואם כן

נצטרך לבאר מה שאמרה הברייתא: דבריו קיימין, שהיא נתפסת בתמורה, ואיך אפשר לומר כן, וכי בקדשי בדק הבית נתפסין בתמורה?! והא תניא [לעיל יג א]: יצאו קדשי בדק הבית שאינן קרבן. ומוכרח לומר שהברייתא סוברת ש"תחת" לשון חילול הוא, וסותרת משנתנו?

103. גירסת השיטה מקובצת, וכנראה שהיא גירסת רש"י. ועיין בהגהות הגר"א שאינו יכול

מום נמו, זימנין⁽¹⁰⁸⁾ משכחת לה לישנא דאחולי, ודבריו קיימים, ונתחללה קדושתה ועלתה על בהמת חולין, וזימנא משכחת לה לישנא דאתפוס, והיא נתפסת בקדושת תמורה ולא נתחללה בהמת קודש בעלת מום [כדין תמורה הנתפסת אפילו מבהמת קודש בעלת מום, כמבואר לעיל במשנה ט א]!

ומבאר רב אשי את דבריו: אם הניח ידו אקודש [על בהמת קודש שיש בה מום], ואמר "זו תחת זו", ודאי כוונתו בהנחת ידו על הקודש, שקדושתה של בהמה זו שהניח ידו עליה תתחלל על החולין, הלכך נתחללה, וחול הוי.

אבל אם הניח ידו אחול [על בהמת חולין] ואמר "זו תחת זו", ודאי כוונתו, שזו, בהמת

קדשי מזבה, דעבדין תמורה, ואמר "זו תחת זו", קבעו חכמים כי לישנא דאתפוס הוא, ובכך מדברת משנתנו. ואילו כאשר מעמידה גבי קדשי בדיק הבית, דלא עבדי תמורה, קבעו חכמים כי לישנא דאחולי הוא, ובכך מדברת הברייתא.

אמר רבא: אפילו בקדשי מזבה, זימנין⁽¹⁰⁴⁾ פעמים, דמשכחת לה לישנא דאחולי, ש"תחת" היא לשון של חילול, כגון שהיה הקדש [קרוב] בעל מום העומד לפדיון⁽¹⁰⁵⁾, והעמיד בהמת חולין לפניה, ואמר "זו תחת זו". ואז ודאי לשון חילול הוא, ודבריו קיימין⁽¹⁰⁶⁾.

אמר רב אשי: דברי רבא אינם מוחלטים.⁽¹⁰⁷⁾ אלא אפילו בבהמת קודש בעל

של חילול כלל אפילו בבעלת מום, שהרי רק בלשון "מחוללת" אמרה המשנה "ואם היה הקדש בעל מום — יוצא לחולין"?

ומתריך הקדשי דוד: עיקר חידוש המשנה לגבי לשון "מחוללת" הוא, שאינה לשון תמורה והאומר אותה על הקדש תמימה — לא אמר כלום, ומה שהוסיפה המשנה ואמרה "ואם היה הקדש בעל מום — יוצא לחולין" הוא דרך אגב ואינו עיקר החידוש. ולפיכך אין לדייק ממנה שהמשנה באה לשלול לשון "תחת" בבהמת הקדש בעלת מום.

107. אין הכרח לבאר שרב אשי חולק עם רבא, ושפיר יש לבאר שמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. רבא מדבר באינו מניח ידיו כלל לא על זו ולא על זו, ורב אשי מודה לו. ואילו רב אשי מדבר בהניח ידו על אחת מהן, ורבא מודה לו.

108. גירסת השיטה מקובצת.

להולמה. ומבאר הטעם, שתלוי בדעתו שמן הסתם דעתו של אדם על לשון המועיל.

104. גירסת השיטה מקובצת.

105. החק נתן מפרש על פי תוס' במסכת בבא מציעא [נה א ד"ה פרה ועיין שם במהרש"א], שרבא מדבר בהקדש שקדם מומן להקדשן, שעליו שנינו לעיל [ט א] שאינו עושה תמורה כלל, ועליו אמר רבא שבאומרו "תחת" קבעו לו חכמים שכוונתו לחילול. ואילו בהקדש שקדם למומו העושה תמורה — כוונתו לתמורה.

ורב אשי בהמשך הגמרא חולק על דבריו [או מוסיף על דבריו עיין הערה קמג] וסובר שאפילו בהקדש שקדם הקדשו למומו, אם הניח ידו על הקודש — כוונתו לחילול.

106. לכאורה אין הדברים מדויקים בלשון המשנה, שהרי במשנה נאמר בלשון "מחוללת" שהיא של חילול, ויש לדיק שלשון "תחת" אינה

תמורה.

או לאחולי מתכוין, (112) לחלל את הבהמות שכן בעלות מום, ואינו לוקה.

וטעם הספק הוא, משום שלא הניח ידו לא על אלו ולא על אלו.

ואותה איבעיא אפשר להסתפק בה בהיתה לפניו בהמה אחת של קודש בעלת מום ובהמה אחת של חולין. אלא, משום שבהמשך מיבעיא ליה איבעיות אחרות בשתי בהמות, נקט אביי גם לבעיא זו בשתי בהמות. (113)

ב. וממשיך אביי למיבעי: אם תמצי לומר, אם נפשוט איבעיא הקודמת, שכוונתו לחילול, מפני ש"כל היכא דאיכא היתרא, שיש לפניו מעשה היתר, לא שביק אינש היתרא (114) ועביד איפורא, אינו מניח היתר לעשות איסור", ולאחולי הוי, (115) וודאי כוונתו לחילול, ולא להתפיס בקדושה, שהוא דבר איסור —

החולין, שעליה הניח ידו, היא תיתפס בקדושת בהמת הקודש, והיא לשון התפסה בתמורה, כי אם היה רוצה לחלל את בהמת הקודש, היה לו להניח ידו על בהמת הקודש. הלכך, קודש הוי, ולא נתחללה קדושתה ולא ירדה ממנה, ונתפסה החולין בקדושת תמורה.

ולאחר מסקנת אביי שלשון "תחת" מתחלקת לשתי משמעויות, לפעמים משמעותה התפסה ולפעמים חילול, מסתפק אביי בכמה איבעיות באומר "תחת". (109)

בעי אביי:

היו לפניו שתי בהמות של קודש בעלות מום, ושתי בהמות של חולין תמימות, ולא הניח ידו לא על אלו ולא על אלו, ואמר "הרי אלו תחת אלו" — מהו? מה דינן של אותן בהמות, ושל אותו אדם?

וצדדי הספק הם: מי אמרינן (110) לאתפורי מתכוין, (111) ושתייהן נתפסות בתמורה, ולקי, והוא לוקה שתי מלקיות על הלאו של

110. גירסת רבינו גרשום, וכן בכל הסוגיא.

111. גירסת השיטה מקובצת.

112. גירסת רש"י, והגר"א מצדיק גירסא זו.

113. רש"י ותוס'.

114. גירסת הגאון יעב"ץ.

115. גירסת השיטה מקובצת.

109. יש לדון, הרי אביי לא חילק בין בעלת מום לבין תמימה, ובין הניח ידו על זו או על זו, אלא בין קדשי מזבח וקדשי בדק הבית, ובקדשי מזבח סובר שודאי לשון התפסה היא, ומה איבעי ליה?

ויתכן, שלכן גרסו תוס': בעי רב אשי.

או שנאמר, שאביי קיבל דברי רבא ורב אשי, וכן כתב הרב מתן בסתר. או, שאביי לא אמר באופן החלטי שבקדשי מזבח כוונתו להתפסה, ואביי מודה שאם יש צד לומר שכוונתו לחילול אומרים כן, והילכך מיבעי ליה כל האיבעיות, כמו שיבואר לקמן שבכל אחת מהן יש צד לומר שכוונתו לחילול.

אין שום משמעות של "התפסה" בבעלת מום על בעלת מום, לפי שעד כאן לא אמרה התורה אלא תמורת רע בטוב וטוב ברע, אבל "רע ברע" לא כתבה התורה שעושה תמורה.⁽¹¹⁶⁾ ואם כן, משמעות דבריו היא "בעלת מום תחת בעלת מום" לחילול בעלמא, ולא להתפסה. ונמצא שעשה התפסה אחת וחילול אחד —

והצד לומר שהוי שתי התפסות, הוא: **או דילמא**, יתכן לומר, שרצונו הוא: **תמימה דחולין תחת בעלת מום דהקדש**, וממירין תמימה בבעלת מום, והרי כאן התפסת תמורה אחת. **ובעלת מום דחולין תחת תמימה דהקדש**, וממירין בעלת מום בתמימה, והרי כאן התפסה שניה. **ובתרווייהו לקי**,⁽¹¹⁷⁾ לוקה שתי מלקיות, ושתייהן נתפסות בתמורה, ואין אחת מהן מחוללת.

ובבעיא זו לא יתכן כל כך לומר "לא שביק אינש היתרא ועביד איסורא", שהרי בכל אופן עבר על איסור אחד, ויש לומר, כשם שלא איכפת לו לעבור על איסור אחד כך לא איכפת לו לעבור על שני איסורים⁽¹¹⁸⁾.

יש למיבעיא בעיא אחרת: **היו לפניו שתי בהמות של קודש**, אחת מהן תמימה, ואחת מהן בעלת מום. **ושתי בהמות של חולין**, אחת מהן תמימה ואחת מהן בעלת מום, **ואמר "הרי אלו תחת אלו"** — מהו? מה דינן של אותן בהמות ושל אותו אדם? ועל בהמת קודש התמימה, ודאי מתפיס אחת מבהמות החולין, או את התמימה או את בעלת המום, שהרי הסקנו לעיל שלשון "תחת" על בהמת קודש תמימה הוי התפסה. ואיך שלא יהיה עבר על הלאו של תמורה, ואחת מהן נתפסה בתמורה, שהרי גם בעלת מום נתפסת בתמורה, כמבואר לעיל [ט א] שממירין טוב ברע ורע בטוב, דהיינו בעלת מום בתמימה, ותמימה בבעלת מום —

אלא, דהאיבעיא היא, יתכן שעבר על שני לאוין, ויתחייב שתי מלקיות ושתייהן נתפסין בתמורה, וכמו שיבואר:

הצד לומר שהוי התפסת תמורה אחת, הוא: **מי אמרינן**, רצונו של איש זה הוא: **תמימה תחת תמימה לאתפוס** בתמורה. ועל התפסה זו, אכן עובר ונתפסת התמימה בתמימה, **ובעלת מום תחת בעלת מום לאחולי**, שהרי

116. עיין בתוס' הדנים בדברי רש"י, אם אין ממירין רע ברע. וראה רש"י בפירושו על התורה [ויקרא כז]. וצריך עיון. **הצאן קדשים** מדייק לשון רש"י "דודאי אתפוסי ליכא למימר דרע ברע לא כתיב דליעביד תמורה", ולא כתב בפשטות "שרע ברע אינו עושה תמורה", שגם רש"י מודה שרע ברע עושה תמורה, אלא שמסתבר יותר לומר שכוונתו של איש זה להתפסה הואיל ולא אמרה התורה בפירוש רע ברע, על כן, סובר שאינו יכול

להתפיס, וכוונתו לאחולי. אבל עיין רש"י לעיל [טז ב ד"ה על בעלת מום קבוע] שמשמע מדבריו שרע ברע אינו עושה תמורה. והאמת, שפשטות לשון המשנה [לעיל ט א] משמע שאין ממירין רע ברע, כדברי רש"י.

117. גירסת השיטה מקובצת.

118. ביאור בעיא זו הוא על פי פירוש רש"י. ועיין בתוס' המתקשים בפירוש רש"י.

הוא: **או דלמא**, יתכן לומר, שבכל זאת, **הכא נמי "כל היכא דאיכא היתרא לא עביד איסורא"**. והחיא בתרייתא, ובהמת חולין האחרונה — **לאחולי הוי**, ואינו עובר עליו.

ד. וממשיך רב אשי למיבעי: **אם תמצוי לומר**, אם נפשוט את האיבעיא הקודמת, **שהכא נמי כיון דאכתי גברא לא איתחזיק באיסורי**, אותו המקדיש עדיין לא עשה שלשה איסורים, ולא הוחזק כעברייך, לכן שייך לומר עליו **"לא שביק התירא ועביד איסורא"** ושתיים התפיס והשלישית חילל —

הילכך, **בעי רב אשי**: באופן שעבר ודאי על שלשה איסורים, ויש לו חזקת עברייך, אם התחזק גם על הרביעית שרצונו לעבור איסור ולהתפיס, או לא. והיכי דמי? הוי לפניו ארבע בהמות של קודש ואחת מהן בעלת מום, וארבע בהמות של חולין תמימות⁽¹²⁰⁾, ואמר **"הרי אלו תחת אלו"** — מהו? מה הדין של אותו מקדיש ושל אותן בהמות, האם שלוש מהן נתפסו בתמורה והרביעית נתחללה על בעלת מום, או שכל ארבעתן נתפסו בתמורה?

הצד לומר שכל ארבעתן נתפסו בתמורה, הוא: **הכא ודאי כיון דאיתחזיק גברא**

ג. וממשיך אביי למיבעי: **אם תמצוי לומר**, אם נפשוט איבעיא הקודמת, שבכל זאת שייך לומר **"כל היכא דאיכא היתרא — לא עביד איסורא"**, ולאחולי הוא, ולא לקי שתיים אלא אחת —

יש בעיא אחרת: הוי לפניו שלש בהמות של קודש, שתיים מהן תמימות ואחת מהן בעלת מום, ושלוש בהמות של חולין, כולן תמימות, ואמר **"הרי אלו תחת אלו"** — מהו? מה הדין של אותן בהמות ושל אותו מקדיש? ואת שתיים התמימות ודאי התפיס וחייב שתי מלקיות. והאיבעיא היא על השלישית —

והצד לומר שגם על השלישית חייב, הוא: **מי אמרינן**, מדהנני⁽¹¹⁹⁾ תרתי תמימות לאתפוס — **החיא בהמה תמימה**, השלישית, נמי תחת בהמה של הקדש בעלת מום לאתפוס, חייב גם עליה והיא נתפסת בתמורה. ואף על גב שכבר פשטנו ש"לא שביק היתרא ועביד איסורא" — עדיין יש לומר, כיון שעל שתיים מתוך השלש שהן הרוב, עבר על איסור, ממילא רצונו גם בשלישית להתפיסה —

והצד לומר שאת השלישית רצונו לחלל,

לאחולי, רצונו לחלל אותה — ואינו לוקה על חילול זה, ו"בעלת מום דחולין תחת תמימה דהקדש" לאתפוס, הואיל ואין בהמת הקדש תמימה יוצאת לחולין על ידי חילול, והרי הסקנו שבאופן זה כוונת "תחת" היא להתפסה.

119. גירסת השיטה מקובצת.

120. גירסת השיטה מקובצת.

הגר"א בהגותו מהפך הגירסא. וזו גירסת הגר"א ופירושה: הוי לפניו וכולהו מהו? מי אמרינן "תמימה תחת תמימה", ו"בעלת מום תחת בעלת מום" ותרווייהו לקי, ולוקה שתי מלקיות, משום דבעלת מום תחת בעלת מום לא שייך לומר דרצונו לחלל, כי איזו תועלת יש להקדש מחילול זה, וגם המתפיס מרע ברע חייב על המרתו [שלא כדברי רש"י!], או דילמא "תמימה דחולין תחת בעל מום דהקדש"

באיסורי, וכבר עבר על שלשה איסורים —
לקי ארבע (121) מלקיות -

לאתפוסי — תמימה של קודש, תחת בעלת
מום, נמי לאתפוסי —

והצד לומר שרק שלש נתפסו בתמורה
והרביעית נתחללה, הוא: או דילמא, יתכן
לומר, שאף על גב דאיתחזיק גברא (122)
באיסורא, בכל זאת "לא שביק איניש
היתירא ועביר איסורא", והך בתרייתא, וזו
האחרונה הרביעית, לאחולי הוי, רצונו
לחללה.

והצד לומר שעבר רק על התפסה אחת, הוא:
או דלמא, אכן תמימה תחת תמימה רצונו
לאתפוסי, משום דחזיא, תמימה של קודש
ראויה להקרבה, וכמבואר לעיל שזה ודאי
לשון של התפסה. אבל תמימה של חול
תחת בעלת מום של קודש — רצונו
לאחולי, משום דבעלת מום לא חזיא
להקרבה, ושייך בה חילול.

ומסקינן: תיקו! והאיבעיות לא נפשטו.

לישנא אחרינא (123):

בעי אביי (124):

א. היו לפניו שתי בהמות של קודש, אחת
מהן תמימה ואחת מהן בעלת מום, ושתי
בהמות תמימות של חולין, ואמר "הרי אלו
תחת אלו" — מהו, האם עבר על שתי
התפסות או על אחת והשניה הוא של
חילול?

ב. וממשיך אביי למיבעי: אם תמצי לומר,
אם נפשט את האיבעיא הקודמת ששתיהן
לאתפוסי, משום שהכא כיון דאם אכן היה
רוצה להתפיס אחת ולחלל אחת — בעיא
למימר, היה צריך לומר מפורש "חדא
לאתפוסי וחדא לאחולי" ולא אמר כן,
הלכך: תרווייהו תפסא, שתיהן נתפסו
בתמורה, דתרווייהו כי הדדי, ושתייהן שוות
הואיל ולא פירש בפיו. ואילו מהנחת ידיו
על שתי בהמות החולין גם כן יש הוכחה
שרצונו בהתפסה, דאי, דאם רצונו לאחולי
— איבעי ליה לאתנוחי ידיה על ההיא בעלת
מום של קודש. ובין מהקדשת פיו ובין
מהנחת ידיו יש להוכיח שרצונו בהתפסת

הצד לומר שעבר על שתי התפסות, הוא: מי
אמרינן, מדתמימה תחת תמימה, רצונו

121. גירסת השיטה מקובצת.

122. גירסת השיטה מקובצת.

123. משוחזרת על פי גירסת רבינו גרשום
והשיטה מקובצת והצאן קדשים והגר"א,
ומפורשת מפי רש"י עם תוספת נופך מפי פירוש
רבינו גרשום.

124. עיקר השוני בין הלשונות הוא: לפי לשון

ראשון [בבלי] הטעם לומר שכוונתו על השניה
או על השלישית והרביעית לחילול — הוא משום
שאינו חשוד להיות עבריין מטעם "לא שביק
היתירא", והאיבעית הן דרגה אחר דרגה, לומר
שיתכן שבאופן הנוכחי נשתנו הנסיבות ואפשר
שהנו עבריין.

ואילו לפי לשון שניה [ירושלמית] מתמקדות
האיבעיות באם יש הוכחה מהנחת ידו או מאופן
אמירתו, וצדדי האיבעיא הם: עד כמה אפשר
להסתמך על צורת הנחת ידו ואופן אמירתו.

שתיהן (125) —

אלא, יש למיבעי בעיא אחרת: **היו לפניו שתי בהמות של קודש**, אחת מהן תמימה ואחת מהן בעלת מום, **ושלש בהמות תמימות של חול**, והניח ידו על של חולין, ואמר "הרי אלו תחת אלו" — מהו? מה הדין של אותן שלש בהמות וכמה איסורים עבר? והנה, שתיים מהן בודאי מתפיס באחת התמימה של קודש (126), והאיבעיא היא על השלישית, האם רצונו להתפיס או לחלל —

הצד לומר שגם השלישית מתפיס בבהמת בעלת מום של קודש, הוא: **מי אמרינן, מדהני תרתי בהמות לאתפוסו**, כשם ששתיים הראשונות רצונו בהתפסה — **ההוא בהמה תמימה של חול**, השלישית, **תחת בהמה של קודש בעלת מום נמי לאתפוסו**, ולפיכך הניח ידו על בהמות חולין (127) —

והצד לומר שאת השלישית רוצה לחלל, הוא: **או דילמא**, יתכן לומר, **שההוא בהמה של קודש בעלת מום**, רצונו לאחולי. ואם נאמר כן — יוקשה: למה הניח ידו על בהמות החולין? נתרץ: **והאי דלא אתנח ידיה עלה**, על בהמת הקודש התמימה **דבהדי בעלת מום**, העומדת עם בעלת מום של קודש, וכל שכן שהיה צריך להניח ידו על הבעלת מום עצמה [אלא, שלכל הפחות היה צריך להניח ידו על בהמת הקודש התמימה, וזה היה מועיל כאילו הניח ידו על בעלת המום!]. ולמה הניח ידו על בהמות החולין? על כך נתרץ: **משום דסבר**, איש זה סובר דרובא

עדיף, מוטב להניח על שלש של חולין שהם הרוב ולא על שתיים, אבל, מכל מקום, רצונו לחלל.

ג. **בעי רב אשי: אם תמצי לומר**, אם נפשוט את האיבעיא הקודמת כצד הראשון, **שביון דבעי לאתנחוי ידיה על תמימה דהקדש**, אם רצונו לחלל היה צריך להניח ידו על בעלת מום של הקדש, ולכל הפחות על תמימה דהקדש, ומהעובדה שהניח ידו על החולין מוכח שלא **תפוסו מכוון** —

יש למיבעי בעיא אחרת, והיא: **רמי רמויי** [סידרם לפי סדרן] **חדא להדי חדא. לישנא אחרינא: רמי רמויי להדי הדדי**. כגון: היו לפניו שלש בהמות של קודש שתיים מהן תמימות ואחת בעלת מום, ושלש בהמות של חולין תמימות. והעמיד אותן בשתי שורות, שורה של קודש לבד וחול לבד בהמה אחת מול השניה, והניח ידו על בהמות החולין, ואמר "אלו תחת אלו". והאיבעיא היא על בהמת חולין השלישית שהיא עומדת מול בהמת קודש בעלת מום, האם רצונו להתפסה או לחללה —

והצד לומר שרצונו לחללה, הוא: **מי אמרינן**, אף על גב שהניח ידו על בהמות חולין [ואם תמצי לומר שבעיא הקודמת נפשטה שהנחת ידיים קובעת בהחלטיות שרצונו בהתפסה] מכל מקום, **ביון דרמי חדא להדי חדא**, סידרם במכוון אחת מול אחת — מעשיו מוכיחין, שרצונו הוא, דתמימה תחת תמימה לאתפוסו, ובעלת מום

125. כן כתב רש"י. ועיין עולת שלמה.

127. גם כאן יש שתי הוכחות, האחת משתים לשלישית, והשניה מהנחת ידו.

126. כן כתבו רש"י ורבינו גרשום.

כנגד תמימה לאחולי —

והצד לומר שגם את השלישית רוצה להתפיס הוא: **או דלמא**, יתכן לומר, שאין הוכחה מסדר העמדתם, אלא **בתר דבורא דידיה אזלינן**, עיקר הדבר תלוי בדיבורו ובהנחת ידו, וכיון שהניח ידו על החולין ואמר "תחת" — רצונו להתפיס את כולן.

לישנא אחרינא: הצד לומר שגם את השלישית רוצה להתפיס, הוא: **או דילמא**, יתכן לומר, **שבתר רבוותא אזלינן**, הולכין אחר הרוב, והואיל ושתיים מהן בודאי מתפיס — גם את השלישית רצונו להתפיס [ועוד, שהרי הניח ידו על החולין].

ומסקינן: **תיבעי!** האיבעיות לא נפשטו.

שנינו במשנתנו: **ואם היה הקדש בעל מום יוצא לחולין וצריך לעשות לו דמים**.

פירוש: שתהא אותה בהמה של חולין שוה כאותה של הקדש שהוא מחלל עליה ולא יתאנה הקדש.

הגמרא דנה באם אינה שוה, האם יש לו להחזיר להקדש דמי "אונאה", והאם יש להקדש דין "ביטול מקח", וכמו שיבואר. דיון זה אינו דוקא בבהמת הקדש אלא בכל חילול הקדש.

שלשה שיעורים נאמרו באונאה (128). א.

היתה האונאה "פחות משות" בכל שהוא, כגון שמכר שווה ששים דינר בחמישים דינר ופרוטה — אינו חייב להחזיר כלום, מפני שכל פחות משות דרך הכל למחול בו. ב. היתה האונאה "יתר משות" בכל שהוא, כגון שמכר שווה חמישים דינר בששים ופרוטה — בטל המקח, ומחזיר לו המקח והמוכר מחזיר לו הדמים. ג. היתה האונאה שתות לא פחות ולא יותר — נקנה המקח והמאנה חייב להחזיר את דמי האונאה ["השתות"] למתאנה.

שנינו במשנה [בבא מציעא נו א]: אלו דברים שאין להם אונאה... וההקדשות. כלומר: גזבר המוכר הקדש או המוכר קרבנו שנפל בו מום, והונה את הלוקח בשווי שתות, אין הלוקח יכול לתבוע החזרת דמי האונאה. וכן המאנה את ההקדש, כגון שפדה מהקדש בשוה שתות — אינו מחזיר להקדש את האונאה [ובהמשך יבואר דעת רב חסדא]. ודרשוהו חכמים [שם עמוד ב] ממה שאמרה התורה בפרשת אונאה [ויקרא כה] "אל תונו איש את אחיו", ודרשינן "אחיו" ולא הקדש.

הגמרא דנה אם אין להקדש גם דין ביטול מקח במאנה את ההקדש ביתר משות (129).

אמר רבי יוחנן: מה שאמרה המשנה "יצא לחולין" אפילו אם אינו שוה כשל הקדש — הוא **דבר תורה**, כדין קדשים היוצאים לחולין על ידי פדיון (130), ואילו מה שאמרה

פירוש רש"י שם. ותוס' וראשונים מאריכים שם ומקצת דבריהם הובאו כאן.

128. גמרא בבא מציעא [נ ב] ורמב"ם [פרק יב מהלכות מכירה].

129. הסוגיא בשלימותה מופיעה במסכת בבא מציעא [נו א-ב] והיא מבוארת כאן בשילוב עם

130. כמבואר במסכת מנחות [קא א].

להקדש מן התורה — כן אין בטול מקח. ואילו ריש לקיש סובר שאינו בכלל אונאה אלא "מקח טעות", וכשם שאינו דרך מקח כך אינו חילול, ומן התורה לא נתחלל (132) —

אם נפרש כן, קשה: וכי **בהא נימא רבי יוחנן "צריך לעשות לו דמים" — מדבריהם?!**

והא אמר רבי ירמיה אקרקעות דחולין, ורבי כז-ב יונה אמר אהקדשות, תרווייהו משמיה דרבי יוחנן אמרי "אונאה אין להן ביטול מקח יש להם".

פירוש: על המשנה שם "אלו דברים שאין להם אונאה... והקרקעות... וההקדשות", אמר רבי יוחנן, "אונאה אין להם. בטול מקח יש להם". כלומר, אף על פי שאין להם אונאה באונאת שתות, מכל מקום, יש להם בטול מקח באונאת יתר משתות. ונחלקו תלמידי רבי יוחנן על איזה דין מהמשנה אמר רבי יוחנן שיש להם בטול מקח. רבי ירמיה אמר: על הקרקעות, שאף על פי שנתמעטו מאונאה מגזירת הכתוב כמבואר שם, מכל מקום, יש להם ביטול מקח, כיון שביתר משתות הוי "מקח טעות" ואינו נכלל באונאה ולא נתמעט מאונאה. אבל על ההקדשות לא אמר רבי יוחנן שיש להן ביטול מקח, כיון שאין טעות כלפי שמים, ואין לומר שאם היה המוכר יודע לא היה מוכר. ורבי יונה אמר: שרבי יוחנן אמר כן אפילו על ההקדשות, שאם נתאנה הקדש ביתר משתות — בטל המקח לגמרי.

המשנה "וצריך לעשות לו דמים", להחזיר להקדש הדמים שההקדש שוה יותר משל הדיוט, הוא מדבריהם, מדרבנן בלבד, ומן התורה אינו מחזיר.

וריש לקיש אמר: אף מה שאמרה המשנה "צריך לעשות לו דמים" הוא דבר תורה.

דברי רבי יוחנן וריש לקיש אינם מפורשים באם נחלקו באונאת שתות או בביטול מקח של יותר משתות, ועל כך דנה הגמרא:

במאי עסקינן? אי נימא אאונאה [על אונאה], אם נאמר שהם חולקים האם מן התורה צריך להחזיר להקדיש את שתות האונאה — תמוה לומר כן: וכי **בהא נימא ריש לקיש "אף צריך לעשות דמים דבר תורה"?! והא תנן**, הלא שנינו משנה מפורשת [שם]: **אלו דברים שאין להם אונאה: העבדים והשטרות והקרקעות** [ומבואר שם] **וההקדשות**. כמבואר, שהקדש נתמעט מן התורה מדין אונאה, וכי יחלוק ריש לקיש על המשנה?

אלא, אבטול [על בטול] **מקח**, ביתר משתות, נאמרו דברי רבי יוחנן וריש לקיש —

כלומר, אם נפרש משנתנו על בטול מקח, תתבאר כך: אם פדה מהקדש ביתר משתות, כגון בהמה שוה ששים ופרוטה בחמישים — צריך לעשות לו דמים. ונחלקו בדבר רבי יוחנן וריש לקיש. רבי יוחנן סובר שהוא מדרבנן, משום (131) שסובר ש"בטול מקח" הוא בכלל אונאה, וכשם שאין אונאה

132. וראה בתוס' איך מתבארת המשנה אליבא דריש לקיש.

131. עיין שם ברש"י על פי הפני יהושע שם.